

บทที่ 4

บทวิเคราะห์กระบวนการสร้างประชาธิปไตยของคณะราษฎร

ในบทนี้จะทำการวิเคราะห์ถึงบทบาทของคณะราษฎรต่อกระบวนการสร้างประชาธิปไตย และการวางรากฐานประชาธิปไตย นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเป็นกระบวนการที่มีส่วนในการวางรากฐานประชาธิปไตย ให้เกิดขึ้น

ในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างประชาธิปไตยของคณะราษฎร ได้กำหนดกรอบในการวิเคราะห์ความเป็นประชาธิปไตยไว้ 5 ประเด็นดังนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน
2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน
3. การวางรากฐานทางสังคมในเรื่องของ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค
4. ระบบเศรษฐกิจ

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

จากบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้ระบุเอาไว้ว่า “อำนาจอธิปไตยของประเทศไทยนั้นเป็นของประชาชน” จากบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญนี้แสดงให้เห็นถึงเจตจำนงอันแท้จริงของคณะราษฎรที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าอำนาจที่แท้จริงเป็นของประชาชน และมีความตั้งใจที่จะสถาปนาการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยให้อำนาจทั้งหมดมาเป็นของประชาชน ไม่ใช่เป็นของพระมหากษัตริย์อีกต่อไป โดยคงให้พระมหากษัตริย์มีอำนาจอยู่อย่างจำกัดภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญเท่านั้น กฎหมายรัฐธรรมนูญจึงเป็นเครื่องยืนยันอำนาจอันชอบธรรมของประชาชน และกฎหมายรัฐธรรมนูญในอีกทุกฉบับก็ยังคงยืนยันถึงอำนาจทั้งหมดเป็นของประชาชนตลอดไป ดังนั้นคณะราษฎรจึงพยายามลดอำนาจของระบอบเก่าให้หมดไป โดยการออกกฎหมายต่างๆ เช่น พ.ร.บ.ยกเลิกอภิรัฐมนตรี พ.ร.บ. ยุบสภาการคลัง พ.ร.บ. ยกเลิกสภาป้องกันราชอาณาจักร พรบ. ยกเลิกตำแหน่งองคมนตรี ตลอดจน พรบ. ยกเลิกกรมราชเลขาธิการ ซึ่งทั้งหมดเป็นการแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ของคณะราษฎรที่ต้องการล้มล้างระบบการปกครอง และอำนาจของพระมหากษัตริย์ลง เพื่อให้อำนาจที่เคยมีอยู่อย่างล้นฟ้าของกษัตริย์

มาเป็นของประชาชน โดยผ่านการเลือกตั้ง และมีสภาผู้แทนราษฎรในการออกกฎหมายที่เป็นของประชาชนเอง การสนับสนุนให้มีพรรคการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชนโดยตรง ซึ่งทั้งหมดจึงเป็นเครื่องยืนยันในความสำเร็จของคณะราษฎรในการดึงอำนาจทั้งหมดมาเป็นของประชาชน อันเป็นหลักฐานเบื้องต้นแรกของความเป็นประชาธิปไตย

2. การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงการที่ประชาชนได้เข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การเข้าไปกำหนดนโยบาย หรือออกกฎหมาย ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากจะเป็นการพัฒนาการเมืองได้อีกระดับหนึ่ง เนื่องจากประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชน และได้รับความยินยอมจากประชาชนตามหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน popular sovereignty การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมส่วนร่วมของสังคมในด้านต่าง ๆ จึงสำคัญมาก หลักเกณฑ์สำคัญข้อนี้มีอยู่ว่า “ประชาชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อคนทั้งหลายในสังคม”

ซึ่งจากคำประกาศเจตนารมณ์ของรัฐบาลในยุคของคณะราษฎร ที่ประกาศว่า “รัฐบาลนี้มีความมุ่งหมาย ที่จะส่งเสริมให้ปวงชนชาวสยามทุกเหล่าทุกชั้นตั้งแต่พระมหากษัตริย์ คณะสงฆ์ สภาผู้แทนราษฎร รัฐบาล ตลอดจนอาณาประชาราษฎร ได้รวมกันเป็นสมานฉันท์ ตั้งอยู่ในระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นปึกแผ่นแน่นหนา ด้วยความสามัคคีเพราะรัฐบาลนี้เชื่อตระหนักว่าการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญเป็นวิถีทางที่ดีที่สุดที่จะนำมาซึ่งความวัฒนาถาวรของประเทศชาติสืบไป”

จากคำประกาศดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของคณะราษฎรในอันที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยไม่จำกัดชนชั้น วรรณะ จะเห็นได้ว่าในยุคของคณะราษฎร ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยจัดให้มีการเลือกตั้งจำนวน 5 ครั้ง ตั้งแต่ปี 2475 – 2489 ในยุคที่คณะราษฎรครองอำนาจอยู่ และเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง คือสมาคมคณะราษฎรที่ถือได้ว่าการจัดตั้งองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเป็นหลัก เพื่อให้เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยตามอุดมการณ์ของคณะราษฎร

การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นเรื่องสำคัญในการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งก่อนหน้านี้อำนาจในการปกครองและสิทธิการตัดสินใจอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียว คือพระมหากษัตริย์ เมื่อมีการปกครองในระบบประชาธิปไตยแล้วฐานะและบทบาทของประชาชนเริ่มเปลี่ยนไปจากฐานะ “ข้าแผ่นดิน” กลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อปัญหาของบ้านเมือง ดังนั้นคณะราษฎรจึงเป็นคณะแรกที่วางรากฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับประชาชนเป็นครั้งแรก

3. การวางรากฐานทางสังคมในเรื่องของสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค

ในการที่จะวางรากฐานประชาธิปไตยที่สำคัญนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ประชาชนภายในประเทศมีความเสมอภาค และเท่าเทียมกันในทุกๆ ด้านทั้งด้านการเมือง สังคม และโอกาสในการดำเนินชีวิต ตลอดจนมีสิทธิ เสรีภาพบนพื้นฐานอันเดียวกัน

จากจุดมุ่งหมาย 6 ประการของคณะราษฎรที่ตั้งไว้ ได้กำหนดไว้ว่า “ จะให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิ และเสรีภาพ เสมอภาคกัน และจะเปิดโอกาสทางการศึกษาให้เท่าเทียมกัน ” จากจุดมุ่งหมายดังกล่าว ซึ่งถือเป็นปฏิญญาร่วมกันของคณะราษฎรในอันที่จะปูพื้นฐานต่อกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ซึ่งคณะราษฎรได้ดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมาย ดังต่อไปนี้

3.1 การปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตย

ภายหลังจากที่คณะราษฎรได้ประกาศให้มีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดแล้วซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ประชาชนในการปกครองตนเองอย่างเต็มที่ คณะราษฎรจึงมีหน้าที่ปลูกฝังและเผยแพร่ความรู้ และแนวคิดต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยให้กับประชาชนโดยทั่วไป เพื่อให้มีความรู้ และความเข้าใจ ตลอดจนตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียมกันของคนไทยทุกคน ซึ่งการดำเนินงานของคณะราษฎรได้ใช้วิธีการปลูกฝังในเรื่องอุดมการณ์และให้เกิดศรัทธาต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นแม่บท โดยให้มีการจัดวางพานรัฐธรรมนูญ เพื่อให้นักเรียนและประชาชนทั่วไปทำความเข้าใจกับรัฐธรรมนูญ เป็นการที่คณะราษฎรได้กำหนดให้มีการตั้งพานรัฐธรรมนูญ และให้นักเรียนเคารพรัฐธรรมนูญ จึงเท่ากับว่าคณะราษฎรได้ให้ความหมายเป็นนัยว่าประชาชนทุกคนเคารพตนเอง เพราะรัฐธรรมนูญคือกฎหมายที่ประชาชนใช้ปกครอง

ตนเอง อำนาจในการปกครองไม่ได้มาจากเจ้าอีกต่อไปแล้ว รัฐบาลในยุคคณะราษฎรจึงให้ความสำคัญกับการเคารพต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญและกำหนดให้มีวันรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งอุดมการณ์ประชาธิปไตย ดังนั้นอุดมการณ์ของคณะราษฎรโดยองค์รวมแล้ว คืออุดมการณ์ที่มีวิญญานของชนชั้นกลางที่ต้องการความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่ได้ก่อรูปมาจากการเคลื่อนไหวของปัญญาชนชั้นกลางอย่างต่อเนื่อง นับจากยุคของเทียนวรรณ ถึงกบฏ.ศ.130¹ เป็นอุดมการณ์ที่ท้าทายอุดมการณ์ศักดินา ที่รวมศูนย์ความสำคัญ และความชอบธรรมทุกประการของสังคมไว้ที่พระมหากษัตริย์พลิกกลับไปสู่การเน้นความสำคัญและความชอบธรรมที่คนชั้นกลางและชาวบ้านที่เรียกว่า “ราษฎร” และให้กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดแทนอำนาจของกษัตริย์ นี่คือผลงานของคณะราษฎรในการสร้างจิตสำนึก และปลุกฝังอุดมการณ์การปกครองตนเองของประชาชนซึ่งจะปูพื้นฐานไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยในอันดับต่อไป

3.2 ความเสมอภาค

ความเสมอภาคเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย ซึ่งก่อนหน้าที่จะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ความเสมอภาคระหว่างประชาชนกับกษัตริย์ยังไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคืออำนาจในการปกครองทั้งหมดอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว ความสัมพันธ์ของสังคมมีลักษณะเป็นแบบเจ้าขุนมูลนาย บ่าวไพร่ นายกับทาส คณะราษฎรจึงพยายามลบล้างวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในทุกๆด้าน โดยกำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 12 ที่ว่า

“ ภายใต้อำนาจแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอภาค
ในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการ
อื่นใดก็ดี ไม่ทำให้เกิดอภิสิทธิ์แต่อย่างใดเลย”

¹ เสถียร จันทิมาธร, “ จาก 2475 –2497 ของศรีบูรพา : วันเวลาแห่งการคลี่คลาย และพัฒนา, คนอ่านหนังสือ ” (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2525) หน้า 81.
อ้างอิงใน คณะราษฎร ในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา ร่วมกับ คณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก, 2528), หน้า 33.

จึงเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญนี้มีเจตนาที่จะสร้างความเสมอภาคให้กับสังคมโดยเท่าเทียมกัน ประชาชนจะเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายอันเดียวกัน ชาติกำเนิดหรือศักดิ์นาจะไม่ก่อให้เกิดอภิสิทธิ์อีกต่อไป และในปี พ.ศ. 2475 นั้นเอง ก็มีการออกพระราชบัญญัติยกเลิกการปรับสินไหมศักดิ์นา และพระราชบัญญัติการยี่ศทรพย์สินกสิกร ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจกับระบบศักดิ์นาเดิมในการยี่ศทรพย์สินของชาวนาตลอดจนเครื่องมือทำมาหากินและผลผลิตทางการเกษตรของชาวนาที่เป็นหนี้ด้วย ยกเลิกกฎหมายเฑียรบาล โดยยกเลิกบทลงโทษเจ้านายที่มาแต่งงานกับสามัญชน ซึ่งเป็นการลดสภาพความแตกต่างทางชนชั้นลงไป

ในด้านสิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมกันทางสังคมที่คณะราษฎรได้สร้างวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาใหม่ ที่ถือเป็นนิมิตและเครื่องหมายของความเท่าเทียมกันทางชนชั้น ซึ่งนอกจากความเท่าเทียมกันทางด้านชนชั้นแล้ว ความเท่าเทียมกันทางด้านสังคมก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คณะราษฎรได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาว่ามีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการปกครองและสังคมด้วย ดังนั้นคณะราษฎรจึงส่งเสริมการศึกษาให้กับประชาชนเพื่อยกฐานะความรู้ของประชาชน ในปี พ.ศ. 2476 คณะรัฐบาลได้ให้โอนโรงเรียนกฎหมายไปรวมกับแผนกวิชาข้าราชการพลเรือนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และในปีต่อมารัฐบาลได้ดำเนินการยกร่างกฎหมายเพื่อให้การศึกษากฎหมายเป็นสัดส่วนประกอบกับขณะนั้นเป็นเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นแบบประชาธิปไตยใหม่ๆ ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรได้ผ่านกฎหมายพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476² ได้จัดให้มีการสอนวิชากฎหมายและการเมืองควบคู่กันไปซึ่งการสอนกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งนั้นเป็นการปลูกฝังความคิดเกี่ยวกับการปกครองตนเองและการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายทำให้ผู้ศึกษาได้ขยายความคิด และจิตสำนึกเกี่ยวกับระบบการถือครองที่ดินในระบบศักดิ์นา และขนบธรรมเนียมประเพณีของระบบเจ้าขุนมูลนายไทยตามกฎหมายตราสามดวง เหล่านี้เป็นารเริ่มปูพื้นฐานการศึกษาสังคมศาสตร์ ที่ก้าวหน้าเป็นครั้งแรกในสังคมไทยแตกต่างอย่างมากจากเดิมที่นิสิตแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาเพื่อเป็นเทคนิกเขียน (หมอ, ช่าง) หรือเพื่อเป็นขุนนางผู้ปกครองรับใช้แต่กลไกรัฐเท่านั้น³

² สัจด์ ศรีวณิก, พจนานัลย์ วรรคครบ 84 ปี รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ (กรุงเทพมหานคร : “โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย” , 2527), หน้า 57.

³ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

4. ระบบเศรษฐกิจ

ในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของคณะราษฎรนั้นคงมิได้มีความมุ่งหมายเพียงแต่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองเพียงอย่างเดียวหากยังมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในทุกๆ ด้าน รวมทั้งด้านเศรษฐกิจด้วย ซึ่งเป็นไปตามอุดมการณ์ของหลัก 6 ประการที่กล่าวว่า “บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำจะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก” และในคำประกาศของคณะราษฎรในวันที่ทำการปฏิวัติที่กล่าวว่า “ราษฎรทั้งหลายพึงรู้ไว้เถิดว่าประเทศเรานี้เป็นของราษฎร” นั้น แสดงให้เห็นว่าคณะราษฎรแสดงความปฏิเสธอำนาจอันชอบธรรมในการถือครองกรรมสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวของพระมหากษัตริย์ ซึ่งต่อไปนี้ราษฎรคือเจ้าของกรรมสิทธิ์อันชอบธรรม

ดังนั้นคณะราษฎรจึงมีความปรารถนาที่จะมุ่งรักษาความเท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจเปลี่ยนความสัมพันธ์ในด้านการผลิตจากการครอบงำของระบบศักดินา ที่มีชนชั้นจำนวนน้อยเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิต โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้โดยสมบูรณ์ คณะราษฎรจึงออกกฎหมายที่สร้างความเท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจและให้โอกาสกับประชาชนที่จะสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของคณะราษฎรที่ต้องการให้ประชาชนทุกคนอยู่ดีกินดี ดังนั้นรัฐบาลในยุคของคณะราษฎร จึงออกกฎหมายหลายฉบับเพื่อเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของประเทศใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และเท่าเทียมกันอันเป็นหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น ออกพระราชบัญญัติห้ามยึดทรัพย์สินของกสิกร พ.ศ. 2475 เพื่อเป็นการป้องกันการทุจริตจากเจ้าของที่นา หรือกฎหมายที่ให้ความเป็นธรรมกับชาวนามากขึ้นเช่น พ.ร.บ. ขกเลิกภาษีสมพัตร พ.ร.บ. เก็บเงินอากรสวน พ.ร.บ. ภาษีต้นตาล โคนด พ.ร.บ. ลดอัตราเก็บเงินอากรสวนใหญ่ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งกฎหมายเหล่านี้เป็นการปฏิวัติระบบเศรษฐกิจที่ให้ความเป็นธรรม และสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นกับราษฎรโดยรวม ระบบเศรษฐกิจก็จะไม่ไปตกอยู่กับกลุ่มคนที่เคยมีอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่เพียงกลุ่มเดียวอีกต่อไป

นอกจากนี้แล้วคณะราษฎรได้กำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ หรือเค้าโครงการทางเศรษฐกิจ ของ นายปรีดีพนมยงค์ โดยมีหลักสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้¹

- 1) ราษฎรที่เกิดมาย่อมจะได้รับการประกันจากรัฐบาลว่าตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็ก เจ็บป่วย หรือพิการ หรือชรา ทำงาน ไม่ได้ก็ดี ราษฎรจะได้มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ และปัจจัยแห่งการดำรงชีพ
- 2) การที่จะส่งเสริมให้ราษฎรมีความสมบูรณ์ มีอยู่ทางเดียว คือรัฐจะต้องเป็นผู้จัดการทางเศรษฐกิจเสียเอง รัฐจะต้องถือหลักว่า จะต้องจัดการการกสิกรรม อุตสาหกรรม ทุกอย่างให้มีขึ้น โดยแบ่งการเศรษฐกิจนั้นออกเป็นสหกรณ์ต่างๆ เช่น สหกรณ์ในทางกสิกรรม สหกรณ์อุตสาหกรรม เป็นต้น สหกรณ์แต่ละแห่งย่อมรวมกันประกอบเศรษฐกิจครบรูป คือร่วมกันในการประดิษฐ์ ร่วมกันจำหน่าย ขายส่ง ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคให้แก่สมาชิกและร่วมกันในการสร้างสถานที่อยู่ โดยรัฐบาลเป็นผู้ออกที่ดินและเงินทุน สมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ออกรแรง
- 3) ที่ดินที่รัฐต้องซื้อกลับคืนก็คือที่ดินที่จะใช้ประกอบการเศรษฐกิจ เช่น ที่นา หรือไร้ เป็นต้น ส่วนที่บ้านที่อยู่อาศัยนั้นไม่จำเป็นที่รัฐบาลต้องซื้อคืน เว้นไว้แต่เจ้าของประสงค์จะขายแลกกับใบฎีกาในด้านแรงงาน หากทางที่จะบังคับให้ราษฎรที่เกิดมาหนักโลกเป็นผู้ไม่ประกอบการเศรษฐกิจหรือกิจการใดให้เหมาะสมกับแรงงานตนเอง อาศัยอาหาร เครื่องนุ่งห่มและสถานที่อยู่ของผู้อื่น หรือบางทีก็ทำงานเล็กๆน้อยๆเช่นในกรุงเทพฯ หรือในหัวเมืองซึ่งเมื่อสังเกตตามบ้านของคนชั้นกลาง หรือตามบ้านของคนมั่งมีแล้วก็จะเห็นผู้ที่อาศัยกินมีอยู่เป็นจำนวนมาก ให้ราษฎรประเภทนี้ทำงาน ส่วนบุคคลที่อยู่ในฐานะไม่เพียงแต่ผู้ไม่สามารถแสดงได้ว่าประกอบเศรษฐกิจตามลำพังได้ ก็จำเป็นต้องเป็นข้าราชการ

วิธีการจัดหาทุน เงินทุนที่รัฐบาลจำเป็นต้องมีในการประกอบการเศรษฐกิจนี้ มีสองชนิดคือ หนึ่งเงินทุนที่รัฐบาลมีไว้เพื่อซื้อเครื่องจักรและวัตถุที่รัฐบาลทำไม่ได้ สองเงินทุนที่

¹ สรุปจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์ , เดือน บุนนาค, ท่านปรีดี รัฐบุรุษ อวสุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (พระนคร : โพรซามตัน), หน้า 60-125., อ้างใน คณะราษฎร ในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา ร่วมกับคณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก, 2528), หน้า 3-5.

รัฐบาลมีไว้เพื่อใช้จ่ายเป็นค่าแรง เงินทุนประเภทที่สองนี้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และักลบลกบหนักันได้กับเงินที่ราษฎรนั้นๆเป็นลูกหนี้ต่างๆ ต่อรัฐบาล หรือต่อสหกรณ์ วิธีจัดหาทุนก็คือการเก็บภาษีมรดก ภาษีรายได้ ภาษีทางอ้อม เช่น ภาษีน้ำตาล ภาษีบุหรี่ การออกสลากกินแบ่ง การกู้เงินภายใน

- 4) รัฐบาลยอมยกเว้นให้เอกชนมั่งมี หรือผู้อื่นซึ่งไม่ประสงค์เป็นข้าราชการ ประสงค์ประกอบการเศรษฐกิจของตนเอง เมื่อผู้นั้นได้แสดงว่า การประกอบการเศรษฐกิจตามลำพังของเขานั้นจะมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงชีพของตนเอง และบุตรหลานของตนเอง ให้ได้รับการศึกษา และมีฐานะที่จะเลี้ยงตน การประกอบการเศรษฐกิจที่เอกชนจะประกอบตามลำพังได้ผล เช่น การอาชีพอิสระ เช่น นักประพันธ์ แพทย์ ทนายความ ครู ในวิชาบางอย่าง หรืออาชีพอื่น เช่น การโรงงาน ซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของอยู่แล้วในเวลานี้ เมื่อราษฎรคนใดประสงค์จะทำโดยลำพังไม่ยอมเป็นข้าราชการแล้ว ก็อนุญาตให้ทำได้

เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ นั้น เมื่อพิจารณาในระยะสั้นจะเป็นระบบผสมระหว่างสังคมนิยมและเสรีนิยม เพราะในระบบมีทั้งกรรมสิทธิ์ส่วนรวม และกรรมสิทธิ์เอกชน มีทั้งรัฐจักรมสิทธิ์เองและเอกชนจัดการตามลำพัง คณะราษฎรมีความต้องการจะสร้างความยุติธรรม และความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจให้มากขึ้นไม่ต้องการให้อำนาจทางเศรษฐกิจไปตกอยู่กับกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว ต้องการให้ให้ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกถึงมือประชาชน โดยทั่วไป และต้องการให้ทุกคนมีประโยชน์ในทางเศรษฐกิจไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกันในทางเศรษฐกิจ ดังนั้นในการบริหารและการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจจึงไม่ได้อยู่ที่พระมหากษัตริย์อีกต่อไป แต่ให้ขึ้นอยู่กับสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นตัวแทนของประชาชน การจัดเก็บภาษี และการจัดสรรงบประมาณจึงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ในการปรับปรุงระบบเศรษฐกิจของคณะราษฎรนั้นได้เน้นที่การลงทุนด้านเศรษฐกิจมากกว่าที่จะเน้นเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อย และการใช้จ่ายในราชสำนักซึ่งผิดกับรัฐบาลในยุคของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยระบบเศรษฐกิจในยุคคณะราษฎรจะมุ่งเน้นไปที่รัฐพาณิชย์เพื่อพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยรวม และพัฒนาความเจริญในด้านสาธารณูปโภคต่างๆ เช่นรถไฟ ไปรษณีย์ โทรเลข การส่งเสริมการศึกษา และการพัฒนาอาชีพ เพื่อสร้างชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

แม้ว่าแผนปฏิรูปทางเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ทั้งหมดจะไม่ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกในคณะราษฎรที่เป็นเสียงส่วนใหญ่ก็ตามที แต่ว่าบางส่วนจากแผนเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้นำไปสู่แนวทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจโดยรวมของคณะราษฎร พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.1 การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน โดยการปรับปรุงระบบภาษี

ในการที่จะพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าเพื่อให้เกิดความกินดีอยู่ดีของประชาชนได้นั้น รัฐบาลจะต้องสร้างโอกาสให้เกิดความเท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจเสียก่อน และสิ่งที่จะทำให้เกิดโอกาสและความเท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจได้นั้นก็ต้องจัดระบบภาษีให้เป็นธรรม เพราะคณะราษฎรยังมีความเห็นว่าภาษีบางอย่างยังมีภาระเอาเปรียบประชาชนอยู่มาก ภาษีอากรเหล่านี้ควรยกเลิกไป เช่นภาษีนากเกลือ ภาษีสมพัตรที่เก็บจากคนจนและรายได้จากภาษีเหล่านี้ก็เล็กน้อย เห็นควรยกเลิกเสีย รวมทั้งอากรค่านา และเงินรัชชูปการ ก็สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชน ดังนั้น รัฐบาลของคณะราษฎรจึงยกเลิกภาษีนากเกลือ ภาษีสมพัตร และให้ยกเลิกอากรค่านา และเงินรัชชูปการ โดยรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร พ.ศ. 2481 โดยพระราชบัญญัตินี้ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะการเก็บเงินค่านา ร.ศ.119 จึงทำให้การเก็บอากรค่านา หดหายไป แต่มาเป็นการเสียภาษีบำรุงท้องที่แทนตามกฎหมายใหม่ดังกล่าว นอกจากนี้แล้วรัฐบาลยังได้ปรับปรุงระบบภาษีในอีกหลายๆ ด้านเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมเช่น

- 4.1.1 พระราชบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกสิกร พ.ศ. 2475⁵ พระราชบัญญัตินี้ ออกมาเพื่อป้องกันนายทุนใช้อำนาจบังคับทรัพย์สินเอากับชาวไร่ชาวนาที่เป็นหนี้อยู่ โดยกฎหมายกำหนดห้ามยึดทรัพย์สินที่เป็นพืชผลที่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ ที่จะใช้ในปีต่อไป พืชผลที่เก็บไว้สำหรับเลี้ยงตัวและครอบครัว สัตว์ และเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพ

⁵ พระราชบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกสิกร พ.ศ. 2475, ประชุมกฎหมายประจำ ศก. เล่มที่ 45, หน้า 229. อ้างใน คณะราษฎร ในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา ร่วมกับคณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก, 2528), หน้า 15.

- 4.1.2 พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ซึ่งผู้กู้ยืมคนใดที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กำหนดไว้จะต้องถูกลงโทษจำคุก หรือปรับ
- 4.1.3 มีการยกเลิกกฎหมายเก่าที่เกี่ยวกับการภาษีอากรล้ำสมัยหลายลักษณะ คือพระราชบัญญัติเก็บภาษีไร่อ้อย พระราชบัญญัติเปลี่ยนวิธีเก็บภาษีอากร ร.ศ. 119 , ประกาศพระราชบัญญัติยกเลิกอากรสวนใหญ่ครั้งเก่า และเดินสำรวจต้นผลไม้ใหม่สำหรับเก็บเงินอากรสวนใหญ่รัตนโกสินทร์ ศ.ก.110, พระราชบัญญัติภาษีการค้า พุทธศักราช 2475, พระราชบัญญัติภาษีเงินได้ พุทธศักราช 2473, พระราชบัญญัติภาษีการธนาคารและการประกันภัย พุทธศักราช 2476, บรรดาพิกต์อัตราข้อบังคับกฎหมายประกาศและกฎหมายอื่นๆ ซึ่งออกเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมหรือดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้นและพระราชบัญญัติอากรแสตมป์พุทธศักราช 2475
- 4.1.4 พระราชบัญญัติประมวลรัษฎากร พ.ศ. 2482 นั้นได้กำหนดภาษีอากรขึ้นใหม่ดังต่อไปนี้ คือภาษีเงินได้ ซึ่งขยายฐานภาษีกว้างขวางออกไปกว่าพระราชบัญญัติภาษีเงินได้ พ.ศ. 2475 ภาษีโรงค้า ภาษีการธนาคารและการประกันภัยอากรแสตมป์ และมหรสพ เงินช่วยบำรุงท้องที่ และเงินช่วยการประถมศึกษา
- 4.1.5 การจัดเก็บภาษีมรดก การจัดเก็บภาษีมรดกถือเป็นการสร้างความเท่าเทียมกันในอีกทางหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ โดยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลได้เริ่มจัดเก็บภาษีมรดก เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้

4.2 การยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับชาวต่างประเทศ

สนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ต่างประเทศทำไว้กับประเทศไทยขณะนั้นจนทำให้ไทยเสียเอกราชในทางศาลและในทางเศรษฐกิจ คือสนธิสัญญาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและสัญญาเกี่ยวกับศุลกากร กล่าวคือในกรณีที่ชาวต่างประเทศมีข้อพิพาทกันจนต้องขึ้นโรงขึ้นศาล หรือชาวต่างประเทศมีกรณีกับคนไทยจนต้องขึ้นศาลนั้น และรวมถึงคนในบังคับของเขาด้วย ศาลไทยไม่มีอำนาจจะพิจารณาคดีต้องนำขึ้นพิจารณาในศาลกงสุลที่ต่างประเทศนั้นจัดขึ้น และมีผู้พิพากษาเป็นชาวต่างประเทศ เพื่อให้ความคุ้มครองในความยุติธรรมแก่คนของเขา ประเทศตะวันตกที่มีสถานทูตในเมือง

ไทยทุกประเทศต่างมีศาลกงสุลของตนเอง ส่วนในด้านภาษีอากรขาเข้าก็ถูกต่างประเทศเจ้าของสินค้ากำหนดให้เก็บได้ไม่เกินร้อยละสาม ซึ่งเรียกกันในสมัยนั้นว่า ภาษีร้อยละสาม

ตามสัญญาต่างประเทศเกี่ยวกับการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำไว้กับนานาประเทศเหล่านั้น มีเงื่อนไขอยู่ว่าภายหลังที่สยามได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง ตลอดจนวิธีพิจารณาความอาญาและความแพ่งโดยครบถ้วนแล้วห้าปี ต่างประเทศจะคืนอำนาจอธิปไตยดังกล่าว คือยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต⁶

เนื่องจากหลักหกประการที่คณะราษฎรประกาศไว้กับประชาชนทั้งหลายในวันยึดอำนาจปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คือ “ จะรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่นเอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง ” ดังนั้นคณะราษฎรจึงเร่งร่างกฎหมาย ดังกล่าวให้สำเร็จและประกาศใช้อย่างครบถ้วน เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2477 ซึ่งหมายความว่า สัญญาที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทำไว้กับนานาประเทศจะหมดไปในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2483 เป็นต้นไป จึงทำให้ประเทศไทยมีความเสมอภาคกับนานาประเทศในทุกด้าน และระบบการจัดเก็บภาษีในอัตราร้อยละสามจะหมดไป รัฐบาลสามารถกำหนดเก็บอัตราภาษีได้ตามหลักเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนดความเหมาะสม และจะทำให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้นอันเป็นการขยายการเจริญเติบโตในระบบเศรษฐกิจได้

4.3 การพัฒนาพาณิชย์กรรม

รัฐบาลภายใต้การดำเนินงานของคณะราษฎรมีนโยบายในด้านการขยายการผลิต และแข่งขัน ในด้านการพาณิชย์กรรมในทุกๆด้านโดยรัฐบาลตั้งหน่วยงานต่างๆเข้าไปดำเนินการเองทั้งหมด หรือบางส่วน โดยเฉพาะสินค้าที่สำคัญเช่นข้าว ยางพารา ไม้สัก หรือดีบุก นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมด้านการขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำ การส่งเสริมการลงทุนโดยการจัดตั้งธนาคารพาณิชย์และการประกันภัย จัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการธนาคาร โดยรวมส่งเสริมให้คนไทยประกอบกิจการการค้าทั้งขนาดเล็กและใหญ่ เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบพึ่งพาตนเองไม่ถูกครอบงำโดยชนต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็น

⁶ สุพจน์ คำนวณตระกูล, นายปรีดี พนมยงค์ กับการอภิวัฒน์ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2535), หน้า 91.

นายกรัฐมนตรี รัฐบาลมีนโยบายแบบชาตินิยมจึงได้กำหนดงานบางอย่างเพื่อสงวนไว้สำหรับคนไทย โดยเฉพาะเพื่อป้องกันการผูกขาดของชนต่างชาติ เช่น อาชีพการประมง อาชีพตัดผม เป็นต้น

4.4 ส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์

รัฐบาลได้พัฒนาการเกษตร โดยเน้นที่วิธีการสหกรณ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและให้ประชาชนได้เข้าประกอบธุรกิจที่เกี่ยวกับสินค้าและการเกษตรอื่นๆ สำหรับการดำเนินงานด้านนี้ที่สำคัญได้แก่

- 4.4.1 การเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกสิกร รัฐบาลมุ่งส่งเสริมมาตรฐานการครองชีพ และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร เช่นการจัดตั้งสหกรณ์ขายข้าวและพืชผล การจัดตั้งองค์การสินค้า การช่วยเหลือเกษตรกรทางด้านภาษี การจัดตั้งสหกรณ์หาทุน ล้วนเป็นนโยบายของรัฐและรักษาระดับรายได้ของเกษตรกรทั้งสิ้น
- 4.4.2 การสหกรณ์ รัฐบาลได้จัดตั้งสหกรณ์ประเภทหาทุน เป็นการทดลองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2459 ความประสงค์ต้องการให้สมาชิกได้กู้ยืมไปปลดหนี้สินเก่า และใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น และเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ต่อมา รัฐบาลเห็นว่าสหกรณ์ทดลองได้ผลดี จึงประกาศพระราชบัญญัติสหกรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2471⁷
- 4.4.3 การจัดตั้งนิคมสร้างตนเองของกรมประชาสงเคราะห์ นิคมสร้างตนเองได้เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2483 โดยมีหลักการเพื่อการบริการให้แก่ประชาชน คือ จัดสรรที่ดินให้แก่ประชาชนเพื่อสร้างเคหสถาน เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยรัฐบาลจัด

⁷ กระทรวงเกษตรธิการ, ประมวลการจัดสหกรณ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามอักษร, 2481) หน้า 33. อ้างใน คณะราษฎร ในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา ร่วมกับคณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก, 2528), หน้า 20.

ตั้งนิคมสร้างตนเองที่ลพบุรี นิคมสร้างตนเองพระพุทธบาท นิคมกสิกรเขา
บ่อแก้ว อำเภอพยุหะคีรี นิคมตามโครงการจัดที่ดินเป็นการครองชีพ เป็นต้น

- 4.4.4 การพัฒนาอุตสาหกรรม รัฐบาลมีนโยบายจะเร่งสร้างอุตสาหกรรมให้กว้าง
ขวางมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งส่งเสริม สนับสนุน และค้ำคว้า ควบคุมดูแล
อุตสาหกรรมต่างๆ โดยรัฐจะเป็นผู้ประกอบการเองโดยเฉพาะกิจการขนาดใหญ่
ใหญ่ และกิจการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ และในขณะเดียวกัน
รัฐบาลก็ส่งเสริมให้เอกชนประกอบอุตสาหกรรมด้วย โดยเฉพาะอุตสาหกรรม
กรรมในครัวเรือน
- 4.4.5 ด้านแรงงาน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ปัญหาการว่างงานมีมากขึ้น
ประกอบกับในสมัยนั้นซึ่งเป็นสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์รัฐบาลได้ใช้
นโยบายดุลยภาพลดข้าราชการ ดังนั้นจึงทำให้รัฐบาลในสมัยของคณะ
ราษฎรมีความจำเป็นที่ต้องเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องแรงงานด้วย จากหลัก 6
ประการของคณะราษฎรที่กล่าวว่า “ จะช่วยเหลือสนับสนุนหางานให้
บุคคลทำ ” ดังนั้นเพื่อสนองตอบตามนโยบายของคณะราษฎร รัฐบาลจึง
ออกกฎหมายสองฉบับคือ พระราชบัญญัติสำนักจัดหางาน พ.ศ. 2475 กับ
พระราชบัญญัติสำนักจัดหางานประจำท้องถิ่น พ.ศ. 2475 เพื่อหน้าที่จัดหา
งานให้คนทำ ต่อมารัฐบาลได้เห็นความสำคัญของงานด้านนี้มากขึ้น จึงตั้ง
กองกรรมกรขึ้นใหม่ในกรมพาณิชย์ กระทรวงเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2477
และได้จัดตั้งสำนักงานจัดหางานขึ้นตามอำเภอต่างๆ เกือบทั่วราชอาณาจักร
โดยมีนายอำเภอท้องที่เป็นเจ้าพนักงาน ส่วนทางด้านเอกชนก็ได้จัดตั้งสำนัก
งานจัดหางานเอกชนขึ้นอีกหลายแห่ง⁸ นอกเหนือจากนั้นแล้วรัฐบาลยังได้มี
นโยบายที่จะสงวนอาชีพไว้ให้คนไทยทำโดยเฉพาะ โดยออกเป็นมติคณะ
รัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2479 ให้ผู้รับเหมาทำงานของรัฐบาลจ้าง

⁸ นิคม จันทรวิจิตร. คำบรรยายวิชากฎหมายแรงงานและสวัสดิการ (พระนคร :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513) หน้า 113. อ้างใน คณะราษฎร ในประวัติศาสตร์ไทย
(กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา ร่วมกับคณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก, 2528), หน้า 23.

คนไทยจำนวนหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดเป็นกรณีๆ ไป และโดยปกติจะไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 และในปีนั้นเองก็ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิในการประมง ซึ่งมีบทบัญญัติห้ามไม่ให้เรือไทยมีลูกเรือต่างด้าว รวมอยู่ด้วย

สรุป

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ล้มเลิกการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รวมทั้งลดอำนาจการเงิน การคลัง คือ การจัดการเงินแผ่นดินทั้งหลายที่เคยสิทธิขาดอยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นเป็นของสภาผู้แทนราษฎร การจัดเก็บภาษีอากร การแสวงหารายได้ทั้งหมด การใช้จ่ายเงินแผ่นดิน จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรก่อน นอกจากนี้รัฐบาลของคณะราษฎรได้เร่งรัดสนธิสัญญาไม่เสมอภาคที่ทำไว้กับต่างประเทศ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้เป็นสัญญาเสมอภาค ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกสิกรเพื่อกำจัดสิทธิของเจ้าของที่ดินมิให้เจ้าของนาใช้สิทธินั้นจนเป็นภัยแก่กสิกร ได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมอัตราดอกเบี้ย เพื่อมิให้เจ้าของเงินเก็บเงินเกินอัตราที่กำหนด พร้อมทั้งมีบทลงโทษผู้กระทำการฝ่าฝืน ผู้ที่ได้รับความกระทบกระเทือนมากที่สุดคือ พระมหากษัตริย์ คณะราษฎรยังยกเลิกกฎหมายภาษีอากรที่ล้าสมัยหลายลักษณะ เพื่อให้การจัดเก็บภาษีมีความเป็นธรรมและไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชน และมีการจัดเก็บภาษีขึ้นใหม่หลายลักษณะเช่น การจัดเก็บภาษีมรดก

แม้ว่าคณะราษฎรจะยกเลิกความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรแบบศักดินาแล้วก็ตาม แต่รัฐบาลคณะราษฎรก็ยังไม่เลิกการเก็บส่วยหรือเงินรัชชูปการและค่านาเสียทันที เพียงแต่ลดภาระให้ราษฎรเดือดร้อนน้อยกว่าเดิมเท่านั้น แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 รัฐบาลของคณะราษฎรจึงได้ยกเลิกอากรค่านาและเงินรัชชูปการ จึงทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาได้ถูกยกเลิกไปจนหมดสิ้น รัฐบาลของคณะราษฎรจึงเป็นผู้ทำลายล้างระบบเจ้าขุนมูลนายที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานให้หมดสิ้นไปอย่างชนิดถอนรากถอนโคน และต่อมาเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงครามได้เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลในยุคนี้ได้ใช้นโยบายทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ที่เน้นการจัดการค้าของชาวต่างชาติให้การค้าทั้งหมดตกอยู่ในมือของคนไทย สนับสนุนและเร่งรัดการประกอบธุรกิจ และอุตสาหกรรมที่ให้คนไทยเป็นเจ้าของอย่างสมบูรณ์ โดยประเภทธุรกิจและอุตสาหกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศรัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการเองในลักษณะรัฐวิสาหกิจ ดังนั้นรัฐบาลของคณะราษฎรในยุคนี้จึงแปรสภาพเป็นกลุ่มนายทุนและข้าราชการไปในที่สุด

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าคณะราษฎรเป็นผู้ปฏิวัติทั้งระบบการปกครอง และระบบเศรษฐกิจ รวมทั้งระบบสังคม จากเดิมที่ทุกอย่างพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของทุกอย่างทั้งอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่คณะราษฎรคือผู้ที่ดึงอำนาจเหล่านั้นทั้งหมดมาเป็นของราษฎร